

Editorial

La present edició de la REVISTA CATALANA DE PEDAGOGIA ha pretès proposar als lectors i lectores una reflexió sobre el fet d'aprendre avui, així com sobre els significats i les conseqüències en la docència.

En el decurs del segle xx el principal repte de *l'escola*, entesa com la fórmula que sintetitza l'esforç formatiu dedicat als joves en les societats organitzades, ha estat el d'ensenyar, és a dir, una acció organitzada des de la planificació fins a la intervenció docent amb la finalitat d'obtenir els aprenentatges esperats en els estudiants. L'acció d'ensenyar ha tingut com a eixos centrals l'esforç programador i els docents. Els currículums elaborats pels respectius governs i administracions han proposat com a elements prioritaris els objectius i continguts de les diverses matèries, els seus horaris respectius, amb els nivells corresponents i els preceptius criteris d'acreditació. En correspondència, i en bona part, la *didàctica* s'ha ocupat de proposar els millors procediments i recursos per tal que la formació docent contribuís en el propòsit de garantir l'ensenyament dels joves.

Avui, encara, podem observar, amb resignada perplexitat, exemples del que acabem d'esmentar en la discussió sobre programes de govern respecte de la formació en llengües i en la qual ressona una concepció burocràtica i pretesament universal del temps dedicat, reflex d'una mentalitat més preindustrial que postindustrial. Segons aquella, la producció es justifica pel temps dedicat i no pas per l'eficiència del treball invertit, incloses les condicions procurades per realitzar aquest treball, entre molts altres factors.

En aquesta representació de l'acció formadora, l'aprenentatge dels estudiants, tot i ser els teòrics destinataris de tot aquest conjunt d'intervencions, quedava en un segon pla. Tant la quantitat com la corresponent qualitat dels aprenentatges s'argumentava mitjançant un raonament genèric que, analitzat a fons, no deixava d'apropar-se a allò que es denomina *raonament màgic*. Tant d'esforç dedicat a la previsió no podia admetre una evidència que cada docent valida molt sovint en el decurs de la seva

feina: l'evidència que el verb «jo ensenyo» no té cap correspondència directa amb «ell aprèn».

De manera recent, i com a conseqüència de les transformacions producte de la societat postindustrial o de l'aprenentatge, com la defineix el Nobel d'Economia Joseph Stiglitz, s'estén la idea que el fulcre de la relació educativa rau en allò que fa l'estudiant, estimulat de manera convenient per l'entorn d'aprenentatge creat pels docents, per la relació amb els seus iguals, també afavorida pels ensenyants, a més de la intervenció directa d'aquests. Aquest nou marc comença a ser reconegut de manera oberta, la qual cosa obre la porta cap a un canvi de paradigma. Jorge Wagensberg ho defineix com allò que s'esdevé quan es produeix un canvi en les preguntes fonamentals. Així, la pregunta de què i com cal ensenyar va essent substituïda per què i com cal aprendre. I, ja se sap, un canvi de paradigma comporta un canvi de preocupacions, d'activitats, de necessitats i, també, de valors, canvis que afecten la concepció que fins fa relativament poc es tenia de la docència.

Ara bé, per tal que es doni aquesta relació de manera efectiva, o bé es generen les condicions necessàries per a promoure una professió que assumeixi el seu caràcter de mitjancer, d'estimulador o de facilitador dels aprenentatges dels estudiants o bé caldrà seguir amb el model convencional, tot atribuint a la docència el paper de «dispensadora» del currículum, un paper condemnat a l'anacronisme en la mesura que no acompanya el desenvolupament social. La LOMCE i les seves preteses revàlides no són sinó un exponent lamentable i dramàtic d'aquesta falta de sentit de la realitat. A tot estirar, aquell rol convencional tal vegada justificarà la programació prevista, però no podrà garantir que els aprenentatges siguin de qualitat per a tothom i que sectors significatius d'estudiants, en concret aquells amb majors necessitats formatives atès els seus medis socioculturals d'origen, quedin al marge del potencial d'oportunitats d'aprenentatge que és susceptible d'obrir l'*escola*, les llengües incloses. L'escola, pot ser utilitzada per per legitimar la dualització de la societat?

Orientar-se envers els significats d'*aprendre* suposa, entre altres aspectes importants, una visió alternativa de l'estudiant, com aquella persona que té dret a gaudir de les oportunitats de l'ensenyament i com algú susceptible de desplegar el seu potencial de transformar-se mitjançant el treball d'aprenentatge. També suposa incrementar el

potencial de decisió dels docents, i, per tant, la seva autonomia. Què s'ha de fer, fins a on cal promoure determinats nivells d'aprenentatge, decidir de quin tipus han de ser, com cal fer-ho, com cal avaluar-ho, són exemples de decisions que, des d'aquest enfocament, depenen més de les condicions i contextos locals que de les planificacions externes i del criteri d'estandardització. Centrar-se en l'aprenentatge suposa també considerar-ne la diversificació en les formes d'aprendre, així com fer més complex el paper dels continguts, i que aquests esdevinguin instruments del procés del desenvolupament, a la vegada que finalitats d'aquests, i no només finalitats, com en l'enfocament des de l'ensenyament.

Algunes de les reflexions i dels interrogants del nou paradigma es reflecteixen en el seguit de textos que es recullen en aquest numero. El primer, el de les professores Marta Portero i Anna Carballo, posa l'accent en la necessitat de fonamentar l'acció educativa des d'evidències científiques, i, més en concret, des de la nova àrea denominada *neuroeducació*, un camp de coneixement que pretén oferir una visió dels processos d'ensenyament-aprenentatge basats en el funcionament del cervell. En aquest sentit, es revisen diversos estudis recents amb la pretensió de proporcionar eines útils i la seva fonamentació per a una bona pràctica pedagògica, així com del disseny dels espais on tenen lloc les experiències d'aprenentatge.

El professor Andy Morodo apunta en el seu text que l'atenció a la diversitat requereix comprendre les diferents maneres d'aprendre que mostra l'alumnat per tal de poder oferir una resposta ajustada a les seves necessitats. Aquest enfocament ha donat lloc a un nou paradigma en el camp de la psicologia, el de la *identitat de l'aprenent*. Situat en aquest marc, l'autor proposa un disseny de l'aprenentatge recolzat en la interacció docent-estudiant, la flexibilitat, la cooperació en els aprenentatges i l'autonomia de qui aprèn fonamentada en la noció *metacognició*. De manera complementària, el professor David Durán revisa les investigacions que permeten entendre la potencialitat d'aprenentatge de l'activitat d'ensenyar per a qui la fa. Els resultats apunten que, com més complexa és l'activitat d'ensenyar, més oportunitats tenim d'aprendre ensenyant. Sosté que el fet de disposar d'un marc explicatiu d'aprendre ensenyant pot contribuir a desenvolupar una concepció d'ensenyar i aprendre més d'acord amb la societat del coneixement i a la incorporació de pràctiques que ofereixen als estudiants

oportunitats d'aprendre tot ensenyant els seus companys i perquè els mateixos professors també aprenguin ensenyant els seus estudiants.

El text de qui subscriu aquest editorial tanca la secció que fonamenta el sentit del títol del número. S'hi analitza el concepte *aprendre* i algunes de les tipologies que s'han fet per a definir les seves diverses possibilitats amb la finalitat d'orientar cap a una formació de qualitat, alineada amb les noves necessitats socials. En relació amb com es pot aprofundir la *qualitat* i facilitar una millor equitat en els aprenentatges, es proposa una reflexió sobre el concepte *avaluació*, tot argumentant el potencial que incorpora el concepte *regulació* i la manera com pot ajudar-hi l'ús de determinades tècniques.

Complementàriament a la secció anterior, en l'apartat d'«Experiències» es reflexiona sobre el Projecte integrat de llengües a l'escola inclusiva de l'Escola Vila Olímpica de Barcelona. Les seves autores, les professores Teresa Serra i Maria Marquès, argumenten el valor d'un projecte formatiu que ha anat ampliant-se, basat en el paper dels mestres i la flexibilitat del treball de l'equip de mestres d'acord amb les necessitats dels alumnes i la col·laboració amb les famílies, per tal de desplegar accions rellevants, com la conversa a l'aula; el tractament transversal i integrat de les llengües; l'escola inclusiva, on la cooperació té un paper important, i en la consideració de la importància d'afavorir l'autoestima dels infants en els reptes del seu aprenentatge.

L'equip que treballa amb el professor Andreu Cardo, a l'escola El Roure Gros, a Santa Eulàlia de Riuprimer, argumenta el seu treball tot fonamentant-lo en la necessitat de dotar els infants de competències que possibilitin que, en un futur proper, es puguin desenvolupar en una societat que necessitarà ciutadans capaços de ser aprenents actius, ser analítics, crítics, autònoms i lliures. Aquestes necessitats porten l'equip de mestres a plantejar el procés d'aprenentatge tot basant-se en la noció *competències per a la vida*.

La professora Maria Teresa Solé exposa un projecte de centre, el de l'Institut Baix Camp de Reus, basat en la idea de flexibilitat, a «Una institució, tres estudis, 1.600 enfocaments d'aprenentatge». Mostra com el centre pretén esdevenir una organització global i cohesionada capaç de satisfer les necessitats i expectatives de tots els membres de la comunitat, mitjançant l'aplicació d'una sèrie de projectes i de plans d'innovació, orientats a la millora dels resultats acadèmics i a la cohesió social de

l'escola. A través del seu propi programari de gestió, la promoció de les llengües estrangeres, la introducció d'activitats d'oci i la incorporació de noves tecnologies en el treball diari, l'Institut Baix Camp es considera preparat per centrar-se en la individualització de l'aprenentatge. El projecte s'ha complementat amb un programa de formació docent específic, orientat a resoldre els problemes detectats en el decurs de la seva concreció.

Des de fora del món de l'educació formal, les autores Alice Monteil i Mireia Plans, responsables de l'Àrea d'Educació de la Fundació Photographic Social Vision descriuen dos projectes formatius de fotografia participativa per a l'educació visual, orientats a la inclusió social de persones amb problemes de salut mental. Els seus eixos són l'enfortiment de l'autoestima dels participants i la facilitació de nous vincles personals. Tot considerant que el mòbil és una part orgànica de la quotidianitat i que la gran quantitat d'imatges que es capturen són una font infinita de documentació, d'expressió i de reafirmació personal, utilitzen el poder comunicatiu de la imatge per fer que les persones expressin les històries íntimes que vulguin explicar tot interaccionant amb els altres. Així, prenen consciència del que suposa compartir les seves històries gràfiques en les xarxes socials i de la reinterpretació possible dels seus significats. El treball descriu la metodologia utilitzada, el context on es treballa, els objectius i les eines generades per realitzar el projecte.

La secció dedicada a la bibliografia reuneix la reflexió sobre dues obres d'enorme interès. El president de la Societat Catalana de Pedagogia de l'IEC, Martí Teixidó, analitza l'obra recent d'Edgar Morin, centrada en l'argument que li serveix de títol, *Enseñar a vivir*. L'obra, orientada a corregir l'excés d'especialització de l'ensenyament i de l'ensenyament receptiu, aporta arguments per al canvi de paradigma comentat més amunt. D'acord amb l'autor de la crítica, els docents i els equips de centre no deixaran de sentir-se interpel·lats per les anàlisis contingudes en el text. Finalment, la professora Laura Domingo analitza el text de Ken Robinson, *Escuelas creativas*, tot valorant la visió de l'autor sobre el sistema educatiu actual, posant èmfasi en com aprenen els nens i nenes, així com també algunes de les propostes de canvi que suggereix Robinson, tot enllaçant aquelles consideracions amb una mirada envers la situació actual de l'educació a Catalunya.

La secció final de la REVISTA, com és habitual, recull el fidel testimoni elaborat per Carme Amorós de les activitats de recerca, de transferència de coneixement i de reflexió de la Societat Catalana de Pedagogia de l'Institut d'Estudis Catalans, amb el propòsit de retre'n compte públic, però també d'arribar a públics als quals no els és senzill participar d'aquelles activitats i d'intercanviar-hi.

El conjunt de treballs del número és, en síntesi, prou representatiu del moment de canvi que viu l'educació a casa nostra, i posa de manifest els punts forts d'aquesta: conceptualitzacions molt ben fonamentades, orientacions de l'aprenentatge inclusores i eficaces quant a resultats de qualitat per a tots i totes i experiències consolidades que poden servir de referents per a docents i equips que s'hi vulguin apropar.

Joan Rué

Director de la REVISTA CATALANA DE PEDAGOGIA